

G. K. CHESTERTON

HERÈTICS

TRADUCCIÓ DE L'ANGLÈS
DE PAU ROMEVA

BARCELONA 2022

QUADERNS CREMA

TÍTOL ORIGINAL *Heretics*

Publicat per

QUADERNS CREMA

Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax. 934 636 956
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© de la traducció, 2022 by Hereus de Pau Romeva
© de la il·lustració de la coberta, by Hulton Archive by Stringer /
Getty Images
© d'aquesta edició, 2022 by Quaderns Crema, S.A.

Drets exclusius d'aquesta traducció:
Quaderns Crema, S.A.

ISBN: 978-84-7727-657-9
DIPÒSIT LEGAL: B. 676-2022

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *gener de 2022*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rígorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

TAULA

I. Consideracions preliminars sobre la importància de l'ortodòxia	7
II. De l'esperit negatiu	17
III. De Mr. Rudyard Kipling i fer el món petit	27
IV. Mr. Bernard Shaw	39
V. Mr. H. G. Wells i els gegants	49
VI. El Nadal i els estetes	65
VII. Omar i el vi sagrat	73
VIII. La mansuetud de la premsa groga	81
IX. Els estats d'esperit de Mr. George Moore	91
X. De les sandàlies i la simplicitat	97
XI. La ciència i els salvatges	103
XII. El paganisme i Mr. Lowes Dickinson	111
XIII. Celtes i celtòfils	125
XIV. De certs escriptors moderns i la institució de la família	131
XV. Dels novel·listes distingits i la societat distingida	143
XVI. De Mr. McCabe i una divina frivolitat	157
XVII. De l'enginy de Whistler	169
XVIII. La fal·làcia de la jove nació	179
XIX. Els novel·listes dels barris miserables i els barris miserables	193
XX. Consideracions finals sobre la importància de l'ortodòxia	205

Al meu pare.

CONSIDERACIONS PRELIMINARS
 SOBRE LA IMPORTÀNCIA
 DE L'ORTODÒXIA

Res no indica més estranyament un enorme i silenciós mal de la societat moderna que l'ús singular que es fa avui dia de la paraula *ortodox*. En altres temps, l'heretge s'enorgullia de no ésser herètic. Eren els reialmes del món, la policia i els jutges, que eren herètics. Ell era ortodox. Ell no tenia l'orgull d'haver-se rebel·lat contra d'ells. Eren ells que s'havien rebel·lat contra d'ell. Els exèrcits amb llur cruel seguretat, els reis amb llurs rostres impassibles, els decorosos processos de l'estat, els raonables processos de la llei, tots plegats, com a bens, s'havien esgarriat. L'home s'enorgullia d'ésser ortodox, s'enorgullia de tenir raó. Si romania sol en una multitud udoladora encara era més que un home; era una església. Ell era el centre de l'univers: era al seu voltant que giraven les estrelles. Totes les tortures arrencades d'oblidats inferns no li podien fer admetre que era herètic. Però unes quantes frases modernes han fet que se'n gloriegés. Ell diu, amb una rialla conscient: «Ja suposo que sóc molt herètic», i espera que l'aplaudeixin. El mot *heretgia* no solament ja no significa anar errat; pràcticament significa ésser intel·ligent i coratjós. La paraula *ortodox* no solament ja no significa tenir raó; pràcticament, significa anar errat. Tot això pot voler dir una cosa i només una cosa. Vol dir que la gent es preocupa menys de si filosòficament té raó. Perquè, evidentment, un home s'hauria de confessar boig abans de confessar-se herètic. El bohemí amb una corbata vermella s'hauria de picar per mor de la seva ortodòxia. El dinamiter, posant una bom-

ba, hauria de trobar que, sigui ell el que es vulgui, almenys, és ortodox.

És una beneiteria, parlant en general, que un filòsof cali foc a un altre filòsof a Smithfield Market perquè no s'avenen en llur teoria de l'univers. Això es feia molt sovint en l'última decadència de l'edat mitjana i fracassà completament en el seu objecte. Però hi ha una cosa que és infinitament més absurda i més poc pràctica que cremar un home per la seva filosofia. És el costum de dir que la seva filosofia no ve d'aquí, i això es fa universalment al segle XX en la decadència del gran període revolucionari. Les teories generals són menyspreades a tot arreu; la doctrina dels Drets de l'Home és arraconada junt amb la doctrina de la Cai-guda de l'Home. El mateix ateisme és massa teològic per a nosaltres, avui dia. La mateixa revolució és massa un sistema: la mateixa llibertat és massa una restricció. No volem generalitzacions. Mr. Bernard Shaw ha expressat la cosa en un epigrama perfecte: «La regla d'or és que no hi ha regla d'or». Nosaltres hem de discutir cada vegada més els detalls en art, política, literatura. L'opinió d'un home sobre assumptes tramviaris, sobre coses de Botticelli, la seva opinió sobre totes les coses, no ve d'aquí. Pot regirar i explorar un milió d'objectes, però no ha de trobar aquell estrany objecte: l'univers; perquè si el troba, tindrà una religió i estarà perdut. Totes les coses importen, excepte tot.

Gairebé no calen exemples d'aquesta total levitat sobre el subjecte de la filosofia còsmica. Gairebé no calen exemples per demostrar que, sigui el que sigui allò que nosaltres pensem que afecta els afers pràctics, no pensem que vingui d'aquí que un home sigui un pessimista o un optimista, un cartesà o un hegelian, un materialista o un espiritualista. Déixeu-me, però, posar un exemple a la ventura. A qual-sevol innocent taula de te podreu fàcilment sentir com un

home diu: «La vida no val la pena d'ésser viscuda». Nosaltres en fem el mateix cas que faríem de l'observació que fa bon dia; ningú no pensa que pugui possiblement tenir cap efecte seriós damunt l'home o damunt el món. I no obstant si aquella expressió fos realment creguda, el món seria capgirat. Hom donaria medalles als assassins per haver salvat els homes de la vida; els bombers serien denunciats per sotraure els homes a la mort; les metzines serien usades com a medicines; la gent cridaria els metges quan es trobaria bé; la Reial Societat Humanitària seria bandejada com una horda d'assassins. No obstant, nosaltres mai no especulem respecte si aquest conversador pessimista enfortirà o desorganitzarà la societat; perquè nosaltres estem convençuts que les teories no vénen d'aquí.

Aquesta no era certament la idea dels que introduïren la nostra llibertat. Quan els vells liberals tragueren les mordasses a totes les heretgies, llur idea era que, així, hom podria fer descobertes religioses i filosòfiques. Llur pensament era que la veritat còsmica era tan important que cada u havia d'aportar el seu testimoni independent. La idea moderna és que la veritat còsmica és tan poc important que tant se val el que digui ningú. Els primers alliberaren l'examen com els homes desfermen un noble gos de caça; la darrera allibera l'examen com els homes tornen a llençar al mar un peix que no serveix per menjar. Mai no hi ha hagut tan poca discussió sobre la natura dels homes com ara, quan, per primer cop, hom pot discutir-la. L'antiga restricció volia dir que només als ortodoxos era permès de discutir la religió. La llibertat moderna vol dir que a ningú no és permès de discutir-la. El bon gust, l'última i la més vil de les supersticions humanes, ha reeixit a fer-nos callar allà on tota altra cosa havia fracassat. Seixanta anys endarrere era de mal gust declarar-se ateu. Llavors vingueren els

bradlaughites,¹ els últims homes religiosos, els últims homes que es preocuparen de Déu; però no ho pogueren alterar. Encara és de mal gust declarar-se ateu. Però llur agonia només ha aconseguit això: que ara sigui igualment de mal gust declarar-se cristià. L'emancipació no ha fet altra cosa que tancar el sant a la mateixa torre de silenci que l'heresiarca. Després parlem de lord Anglesey i el temps que fa, i en diem la completa llibertat de totes les creences.

Però hi ha persones, no obstant—i jo en sóc una—, que pensen que la cosa més pràctica i important en un home és encara el seu concepte de l'univers. Nosaltres trobem que, per a una dispesera pensant en un dispeser, és important de conèixer els seus ingressos, però encara és més important de conèixer la seva filosofia. Nosaltres trobem que, per a un general a punt de combatre un enemic, és important de saber les xifres de l'enemic, però encara és més important de conèixer la filosofia de l'enemic. Nosaltres trobem que la qüestió no està en si la teoria del cosmos afecta les coses, sinó en si a la llarga hi ha res més que les afecti. Al segle xv, els homes sotmetien un home a l'interrogatori i al turment perquè predicava alguna actitud immoral; al segle xix, nosaltres festejàrem i afalagàrem Oscar Wilde perquè predicava una actitud d'aquestes, i després el férem morir de pena a la presó perquè la dugué a la pràctica. Es pot discutir quin dels dos mètodes era més cruel, però no hi pot haver cap mena de discussió sobre quin era més grotesc. L'edat de la Inquisició almenys no ha tingut la desgràcia de produir una societat que feia un ídol d'un home perquè predicava les mateixes coses la pràctica de les quals el feia un presidiari.

¹ Charles Bradlaugh (1833-1891) va ser un activista polític i el més famós dels ateus militants del segle xix. (*Les notes indicades amb asterisc són del traductor, i les indicades amb numeració aràbiga, de l'editor*).

Ara bé, en el nostre temps, la filosofia o la religió, és a dir, la nostra teoria sobre les coses essencials, ha estat bandejada, més o menys simultàniament, de dos camps que acostumava a ocupar. Les idees generals acostumaven a dominar la literatura. Han estat bandejades al crit de «l'art per l'art». Les idees generals acostumaven a dominar la política. Han estat bandejades al crit d'«eficàcia», que pot ésser traduït *grosso modo* per «la política per la política». Persistentment, durant els darrers vint anys, els ideals d'ordre o de llibertat han anat desertant dels nostres llibres; les ambicions d'enginy i eloqüència han anat desertant dels nostres parlaments. La literatura intencionadament ha esdevingut menys política; la política intencionadament ha esdevingut menys literària. Les teories generals de la relació de les coses han estat així excloses dels dos camps; i nosaltres estem en posició de preguntar: «¿Què hem guanyat o hem perdut per aquesta exclusió? ¿És millor la literatura, és millor la política, per haver descartat el moralista i el filòsof?».

Quan tot en un poble es va tornant feble i ineficaç, és quan comença a parlar d'eficàcia. És així que, quan el cos d'un home és una ruïna, ell comença per primer cop a parlar de salut. Els organismes vigorosos no parlen de llurs processos, sinó de llurs designis. No hi pot haver una prova millor de l'eficiència física d'un home que el fet que parli joiosament d'un viatge a la fi del món. I no hi pot haver una prova millor de l'eficiència pràctica d'una nació que el fet que parli constantment d'un viatge a la fi del món, un viatge al dia del Judici i a la Nova Jerusalem. No hi pot haver un senyal més fort d'una gruixuda salut material que la tendència a córrer darrere d'ideals grans i esbojarrats; és en la primera exuberància de la infantesa que demanem la lluna. Cap dels homes forts de les edats fortes no hauria

comprès el que volia dir treballar per l'eficàcia. Hildebrand hauria dit que ell treballava no per l'eficàcia, sinó per l'Església catòlica. Danton hauria dit que ell treballava no per l'eficàcia, sinó per la llibertat, la igualtat i la fraternitat. Encara que l'ideal d'aquells homes fos simplement l'ideal de tirar un home escales avall d'una puntada de peu, pensaven en el fi com a homes, no en el procés com a paralítics. No deien: «Eficaçment elevant la meva cama dreta, emprant, com podeu veure, els múscles de la cuixa i el garrot, que es troben en un excel·lent estat, jo...». Llur manera de sentir era del tot diferent. Estaven tan plens de la bella visió de l'home jaient esternellat al peu de l'escala que en aquell èxtasi la resta seguia com un llampec.

En la pràctica, l'hàbit de generalitzar i idealitzar no significa de cap manera mundana feblesa. El temps de les grans teories era el temps dels grans resultats. En l'era del sentiment i de les belles paraules, a l'acabament del segle XVIII, els homes eren realment robustos i eficaços. Els sentimentalistes vengueren Napoleó. Els cíncics no pogueren agafar De Wet. Un centenar d'anys endarrere, els nostres afers, per bé o per mal, eren governats triomfalment per retòrics. Ara els nostres afers són desesperadament embolicats per silents homes forts. I de la mateixa manera que aquesta repudiació de grans paraules i grans visions ha produït una raça d'homenets en política, ha produït una raça d'homenets en les arts. Els nostres polítics moderns reclamen la colossal llicència de Cèsar i el Superhome; proclamen que ells són massa pràctics per a ésser purs i massa patriòtics per a ésser morals; però la conseqüència de tot això és que una mediocritat és ministre d'Hisenda. Els nostres nous filòsofs artístics demanen la mateixa llicència moral, una llibertat d'enrunar el cel i la terra amb llur energia, però la conseqüència de tot això és que una mediocritat és Poeta

Llorejat. Jo no dic que no hi hagi homes més forts que aquests, però ¿dirà ningú que hi hagi cap home més fort que aquells homes de la vella que eren dominats per llur filosofia i amarats de llur religió? Es pot discutir si els lligams són una cosa millor que la llibertat, però que llurs lligams tragueren cap a molt més que la nostra llibertat serà difícil que ningú ho negui.

La teoria de l'amoralitat de l'art s'ha establert fermament en les classes estrictament artístiques. Elles són lliures de produir tot allò que els plagui. Són lliures d'escriure un *Paradis perdut* on Satan venci Déu. Són lliures d'escriure una *Divina Comèdia* on el cel sigui sota el trespol de l'infern.² ¿I què han fet? ¿Han produït en llur universalitat res més gran i més bell que les coses pronunciades per l'exaltat gibelí catòlic, pel rígid mestre d'estudi purità? Nosaltres sabem que només han produït unes quantes rondelles. Milton no solament els guanya en la seva pietat, els guanya en llur pròpia irreverència. En tots llurs petits llibres de versos no trobareu un repte a Déu més bell que el de Satan. Tampoc no trobareu la grandesa del paganisme sentida com la sentí aquell arborat cristià que descriuí Farinata alçant el cap en menyspreu de l'infern. I la raó és molt clara. La blasfèmia és un efecte artístic, perquè la blasfèmia depèn de la creença i s'esvaeix amb ella. Si algú en dubta, que s'assegui seriosament a provar de fer pensaments blasfems sobre Thor. Jo penso que la seva família el trobarà cap al vespre en un estat una mica exhaust.

Ni en el món de la política ni en el de la literatura, doncs, el rebuig de teories generals ha resultat un èxit. Potser hi ha hagut molts ideals llunàtics i esgarriadors que de tant en

² Dante Alighieri, *La Divina Comèdia*, trad. de Josep M. de Sagarra, Barcelona, Quaderns Crema, 2019.

tant han deixat perplexa la humanitat. Però amb tota seguretat no hi ha hagut cap ideal en la pràctica tan llunàtic i esgarriador com l'ideal de la practicalitat. Res no ha perdut tantes oportunitats com l'oportunisme de lord Rosebery. Ell és, realment, un símbol vivent d'aquesta època: l'home que teòricament és un home pràctic i pràcticament més poc pràctic que cap teòric. Res en aquest univers no és tan imprudent com aquella mena de culte de la prudència mundana. Un home que està perpètuament pensant si aquesta raça o aquella raça és forta, si aquesta causa o aquella causa és prometedora, és l'home que mai no creurà en res prou de temps per a fer-ho reeixir. El polític oportunista és com un home que abandonés el billar perquè l'han guanyat al billar, i abandonés el golf perquè l'han guanyat al golf. No hi ha res tan impotent quant a resultats pràctics com aquesta enorme importància concedida a la victòria immediata. No hi ha res que falli tant com l'èxit.

I havent descobert que l'oportunisme falla, jo he estat induït a considerar-lo més amplament i en conseqüència a veure que ha de fallar. Veig que és molt més pràctic començar al començament i discutir teories. Veig que els homes que es mataven per l'ortodòxia de l'homooúision* eren molt més raonables que la gent que es baralla a propòsit de la llei d'Instrucció Pública. Perquè els dogmatistes cristians provaven d'establir un regne de santedat, i provaven de deixar definit, primer de tot, què era realment sant. Però els nostres moderns educacionistes proven de posar en pràctica una llibertat religiosa sense intentar d'establir què és religió o què és llibertat. Si els sacerdots antics imposaven una afirmació a la humanitat, almenys ells es prenien abans la

* La doctrina teològica segons la qual el Fill és consubstancial amb el Pare, molt discutida al segle IV i compresa en el Credo de Nicea.

molèstia de fer-la lúcida. Ha quedat per als moderns escamots d'anglicans i no conformistes el perseguir per mor d'una doctrina sense ni tan sols exposar-la.

Per aquestes raons i per moltes més, jo, per la meva part, he arribat a creure en la tornada als fonamentals. Tal és la idea general d'aquest llibre. Desitjo tractar amb els meus més distingits contemporanis, no personalment o d'una manera merament literària, sinó en relació al real cos de doctrina que ensenyen. No em preocupo de Mr. Rudyard Kipling com d'un vívid artista o una vigorosa personalitat; me'n preocupo com d'un herètic, és a dir, un home l'opinió del qual sobre les coses ha tingut la gosadia de diferir de la meva. No em preocupo de Mr. Bernard Shaw com d'un dels més brillants i un dels més honestos homes vivents; me'n preocupo com d'un herètic, és a dir, un home la filosofia del qual és del tot sòlida, del tot coherent i del tot errada. Retorno als mètodes doctrinals del segle XIII, inspirat per la general esperança d'aconseguir que es faci quelcom.

Suposeu que s'alcés al carrer una gran commoció sobre quelcom, diguem un fanal de gas, que moltes persones influents desitgen tirar a terra. Un monjo vestit de gris, qui és l'esperit de l'edat mitjana, és interrogat a propòsit de l'afer, i comença a dir, a la manera àrida dels escolàstics: «Primer de tot considerem, germans meus, la valor de la claror. Si la claror és bona en ella mateixa...». A aquest punt, una mica excusablement, ell és tirat a terra. Tota la gent fa una envestida cap al fanal, el fanal és aterrat en deu minuts, i ells van d'un cantó a l'altre felicitant-se mútuament amb llur practicalitat no gens medieval. Però a mesura que les coses van passant, no rutllen tan fàcilment. Alguns havien enderrocat el fanal perquè volien el llum elèctric; alguns perquè volien ferro vell; alguns perquè volien fosc, perquè llurs fetes eren dolentes. Alguns trobaven que no era prou fa-

nal; altres que ho era massa; alguns obraven per ganes de trencar maquinària municipal; altres per ganes de trencar alguna cosa. I hi ha guerra en la nit, i cap home no sap on pega. Així gradualment i inevitablement avui, demà o l'altre dia, va tornant la convicció que després de tot el món jo tenia raó, i que tot depèn d'allò que és la filosofia de la claror. Solament que el que nosaltres podíem haver discutit sota el fanal ara ho hem de discutir a les fosques.

DE L'ESPERIT NEGATIU

Molt s'ha dit, i dit en veritat, de la morbositat monàstica, de la histèria que ha acompanyat sovint les visions d'ermitans o monges. Però no oblidem mai que aquesta religió visionària és, en un sentit, necessàriament més saludable que la nostra moderna i raonable moralitat. És més saludable per aquesta raó: que pot contemplar la idea de l'èxit o del triomf en la lluita desesperada cap a l'ideal ètic, en allò que Stevenson anomenà, amb la seva sorprenedora felicitat usual, «la batalla perduda de la virtut». Una moralitat moderna, per altra banda, només pot assenyalar amb absoluta convicció els horrors que segueixen la transgressió de la llei; la seva sola certesa és una certesa del mal. Només pot assenyalar la imperfecció. No té cap perfecció per assenyalar. Però el monjo que medita en Crist o en Buda té en el seu enteniment una imatge de salut perfecta, una cosa de colors clars i aire net. Pot contemplar aquesta ideal totalitat i felicitat molt més del que caldria; les pot contemplar fins a la negligència o exclusió de coses essencials; les pot contemplar fins a esdevenir un somiador o un beneïtò; però encara és totalitat i felicitat el que està contemplant. Es pot tornar boig i tot, però es tornarà boig per amor a la salut. Però el modern estudiant d'ètica, encara que romanguí sa, roman sa per una insana por de la insanitat.

L'anacoreta que es rebolca damunt les pedres en un frenesí de submissió és una persona més fonamentalment sana que molts senyors greus amb copalta que es passegen per Cheapside. Perquè molts d'aquests són bons solament per mor d'un marcidor coneixement del mal.

En aquests moments no reivindico per al devot res més que aquest primari avantatge, que encara que ell es pugui estar fent personalment feble i miserable, encara fixa els seus pensaments amplament en una força i una felicitat gegantines, en una força que no té límits i una felicitat que no té fi. Sens dubte hi ha altres objeccions que es poden presentar sense manca de raó contra la influència de déus i visions en la moralitat, sia a la cel·la sia al carrer. Però la moralitat mística sempre ha de tenir aquest avantatge: és sempre més alegre. Un jove es pot guardar del vici pensant contínuament en la malaltia. Se'n pot guardar també pensant en la Verge Maria. Es pot discutir quin mètode és el més raonable, o fins quin és el més eficaç, però no hi pot haver cap mena de discussió sobre quin és el més sa.

Recordo un fullet d'aquell hàbil i sincer secularista, Mr. G. W. Foote, que contenia una frase que simbolitzava i desvirtuava subtilment aquests dos mètodes. El fullet era titulat *La cervesa i la Bíblia*, aquestes dues nobles coses, encara més nobles per la conjunció que Mr. Foote, en la seva rígida manera puritana, semblava trobar sardònica, però que jo confesso que trobo apropiada i encisadora. No tinc l'obra a mà, però recordo que Mr. Foote descartava molt menyspreadorament qualsevol provatura de tractar el problema de la beguda amb oficis o intercessions religioses, i deia que una imatge del fetge de l'embriac seria més eficaç en matèria de temperança que qualsevol pregària o benedicció. En aquella pintoresca expressió, em sembla a mi, està perfectament encarnada la incurable morbositat de l'ètica moderna. En aquell temple els llums són baixos, les multituds s'agenollen, els anatemes solemnes són dreçats. Però damunt d'aquell altar davant el qual tots els homes s'agenollen, ja no hi ha la perfecta carn, el cos i la substància de l'home perfecte; encara és carn, però és malalta. És el fet-

ge de l'embriac del Nou Testament que s'ha espatllat per nosaltres allò que prenem en memòria seva.

Ara bé, és aquesta gran falla de l'ètica moderna, l'absència d'imatges vívides de la puresa i el triomf espiritual, allò que hi ha darrere de la real objecció sentida per molts homes sans a la literatura realista del segle XIX. Si algun home ordinari ha dit mai que s'esgarrifava dels assumptes discutits per Ibsen o Maupassant o del llenguatge groller amb què se'n parla, aquell home ordinari mentiria. La conversa corrent de l'home corrent en tota la moderna civilització, en tots els oficis i estaments, és tal com Zola no hauria somiat mai d'imprimir. Tampoc l'hàbit d'escriure sobre aquestes coses no és un hàbit nou. Al contrari, són el tartufisme i el silenci victorians els que encara són nous malgrat que ja s'estiguin morint. La tradició d'anomenar al pa, pa i al vi, vi comença molt d'hora en la nostra literatura i es perd molt tard. Però la veritat és que l'ordinari home honest, qualsevulla que sigui la vaga explicació que pugui donar dels seus sentiments, no s'ha ofès ni tan sols molestat per la franquesa dels moderns. El que l'ha ofès, i molt justament, no ha estat la presència d'un franc realisme, sinó l'absència d'un franc idealisme. Un sentiment religiós, fort i sincer, no ha tingut mai cap objecció al realisme; al contrari, la religió ha estat la cosa realista, la cosa brutal, la cosa que deia penjaments. Aquesta és la greu diferència entre algunes recents evolucions del no conformisme i el gran puritanisme del segle XVII. Era tot el punt dels puritans que no se'ls en donava res de la decència. Els moderns diaris no conformistes es distingeixen per suprimir precisament aquells noms i adjectius que els fundadors del no conformisme es distingiren tirant a la cara dels reis i reines. Però si era un dels principals títols de la religió que parlava sense embuts del mal, era el principi de tots que parlava sense embuts del bé.

La cosa que hom ressent, i penso que amb raó, en aquella gran literatura moderna de la qual Ibsen és típic, és que, mentre l'ull que pot percebre quines són les coses dolentes va creixent en una paorosa i devoradora claredat, l'ull que veu quines coses són bones es fa a cada moment més emboirat, fins que gairebé es torna orb de dubte. Si comparem, diguem, la moralitat de la *Divina Comèdia* amb la moralitat dels *Espectres* d'Ibsen, veurem tot allò que l'ètica moderna ha fet realment. Ningú, m'imagino, no acusarà l'autor de l'*Infern* d'un tartufisme victorià o un optimisme podsnapià, però Dant descriu tres instruments morals, el cel, el purgatori i l'infern: la visió de la perfecció, la visió del perfeccionament, la visió del fracàs. Ibsen només en té un: l'infern. S'ha dit sovint, i amb perfecta veritat, que ningú no pot llegir una obra com *Espectres* i romandre indiferent a la necessitat d'un domini ètic d'un mateix. Això és ben veritat, i la mateixa cosa cal dir de les més monstruoses i materials descripcions del foc etern. És ben cert que realistes com Zola en un cert sentit promouen la moralitat: la promouen en el sentit en què la promou el botxí, en el sentit en què la promou el diable. Però ells només afecten aquella petita minoria que acceptarà qualsevol virtut mentre no li demanem la virtut del coratge. La gent més sana descarta aquests perills morals com descarta la possibilitat de bombes i microbis. Els realistes moderns són en realitat terroristes com els dinamiters, i fracassen igualment en llur esforç de crear un esborronament. Realistes i dinamiters són senyors ben intencionats, lliurats a la tasca, tan palesament i essencialment desesperada, d'emprar la ciència per a promoure la moralitat.

Jo no desitjo que el lector em confongui per un moment amb aquelles vagues persones que s'imaginem que Ibsen és el que ells anomenen un pessimista. Hi ha a pler de gent sana

en Ibsen, a pler de bona gent, a pler de gent feliç, a pler d'exemples d'homes que obren sàviament i coses que aca-ben bé. No és això el que vull dir. El que vull dir és que Ibsen té de cap a cap, i no se n'amaga, una certa vaguetat i una ac-titud canviant al mateix temps que dubitativa envers què és realment seny i virtut en aquesta vida; una vaguetat que con-trasta molt remarcablement amb la decisió amb què es llen-ça damunt quelcom que ell percep ésser una arrel de mal, alguna convenció, algun frau, alguna ignorància.

Nosaltres sabem que l'heroi d'*Espectres* és boig i sa-bem per què és boig. Nosaltres també sabem que el doc-tor Stockman és sa, però no sabem per què és sa. Ibsen no professa saber com es produeixen la virtut i la felicitat, en el sentit en què professa saber com es produeixen les nos-tres modernes tragèdies sexuals. La falsedat porta la ruï-na en *Els pilars de la societat*, però la veritat porta una ruïna igual en *L'ànec salvatge*. No hi ha virtuts cardinals de l'ib-senisme. No hi ha cap home ideal d'Ibsen. Tot això és no solament admès, sinó gloriejat en el més valuós i meditat de tots els panegírics d'Ibsen, *The Quintessence of Ibsenism* ['La quinta essència de l'ibsenisme'], de Mr. Bernard Shaw. Mr. Shaw resumeix les ensenyances d'Ibsen en la frase: «La regla d'or és que no hi ha regla d'or». Als seus ulls aquesta absència d'una clau permanent per la virtut és el gran mè-rit d'Ibsen. Jo no discuteixo ara amb cap mena de pleni-tud si això és així o no. Tot el que m'atreveixo a assenyalar amb multiplicada fermesa és que aquesta omissió, bona o dolenta, ens deixa cara a cara amb el problema d'una cons-ciència humana plena d'imatges molt definides del mal, i amb cap imatge definida del bé. Per a nosaltres la claror ha d'ésser d'ara endavant la cosa fosca, la cosa de la qual no es pot parlar. Per a nosaltres, com per als dimonis de Milton en el Pandemòniun, és la foscor que és visible. La raça hu-

mana, segons la religió, caigué una vegada, i en caure guanyà el coneixement del bé i el mal. Ara hem caigut una segona vegada, i només ens en resta el coneixement del mal.

Un gran enrunament silencios, un enorme desengany sense paraules, ha caigut en el nostre temps damunt la nostra civilització nòrdica. Totes les edats anteriors han suat i han estat crucificades en una temptativa de comprendre quina és realment la vida dreturera, quin és realment l'home bo. Una definida part del món modern ha arribat indiscutiblement a la conclusió que no hi ha resposta a aquestes qüestions, que tot el que podem fer és plantar uns quants rètols d'avertiment als llocs de perill evident per avisar els homes, per exemple, de no beure fins a matar-se o d'ignorar la mera existència de llurs veïns. Ibsen és el primer que retorna de la cacera desgraciada a portar-nos les noves del gran fracàs.

Cada una de les frases i els ideals moderns és una argúcia per esquivar el problema de què està bé. Ens agrada de parlar de «llibertat», que, com en parlem, és una argúcia per no haver de discutir què està bé. Ens agrada de parlar de «progrés», que és una argúcia per no haver de discutir què està bé. Ens agrada de parlar d'«educació», que és una argúcia per no haver de discutir què està bé. L'home modern diu: «Deixem tots aquests arbitraris estàndards i abracem la llibertat». Això, transigit lògicament, és: «No decidim què està bé, però que sigui considerat un bé no decidir-ho». Diu: «Aneu a passeig amb la vostra fórmula moral; joestic pel progrés». Això, lògicament exposat, vol dir: «No determinem què està bé, però determinem si n'anem tenint més». Diu: «Ni en la religió ni en la moralitat, amic meu, no hi ha les esperances de la raça, sinó en l'educació». Això, clarament expressat, vol dir: «No podem decidir què està bé; però donem-ho als nostres fills».

Mr. H. G. Wells, aquell home extremadament perspicaç, ha remarcat en un recent treball que això havia passat amb referència a les qüestions econòmiques. Els vells economistes, diu, feien generalitzacions i aquestes eren, segons Mr. Wells, en la seva major part errades. Però els nous economistes, diu, semblen haver perdut el poder de fer generalitzacions de cap mena, i cobreixen aquesta incapacitat amb una general pretensió d'ésser, en casos específics, tinguts per «experts», una pretensió «prou decorosa en un perruquer o en un metge de moda, però indecent en un filòsof o en un home de ciència». Però a desgrat de la refrescadora racionalitat amb què Mr. Wells ha indicat això, cal dir que també ha caigut en el mateix enorme error modern. En les primeres pàgines d'aquell llibre excel·lent, *Mankind in the Making* [‘La construcció de la humanitat’], descarta els ideals d’art, religió, moralitat abstracta i tota la resta, i diu que va a considerar els homes en llur funció principal, la funció de la paternitat. Va a discutir la vida com un «teixit de naixements». No va a demanar què produirà satisfactoris sants o satisfactoris herois, sinó què produirà satisfactoris pares i mares. Tot plegat és presentat tan raonablement que passen uns quants moments almenys abans que el lector s’adoni que és un altre exemple d’inconscient evasiva. ¿De què serveix engendrar un home fins que hàgim determinat de què serveix ésser un home? Senzillament li esteu traspasant un problema que vosaltres mateixos no heu gosat resoldre. És com si a un hom li preguntessin: «¿Per a què serveix un martell?», i respongués: «Per a fer martells», i quan li preguntessin: «I aquests martells, ¿per a què serveixen?», contestés: «Per a tornar a fer martells». De la mateixa manera com aquest home estaria perpètuament deixant de banda la qüestió de la utilitat essencial de la fusteria, així Mr. Wells i tota la resta de nosaltres estem

amb aquestes frases reeixidament allunyant la qüestió del valor essencial de la vida humana.

El cas del parlar general de «progrés» és en veritat un cas extrem. Tal com avui dia és enunciat, *progrés* és senzillament un comparatiu del qual nosaltres no hem determinat el superlatiu. Nosaltres contrastem cada ideal de religió, patriotisme, bellesa o plaer brutal amb l'alternatiu ideal del progrés, és a dir, contrastem totes les proposicions d'aconseguir quelcom que coneixem amb una proposició alternativa d'aconseguir un bon tros més de ningú no sap què. El mot *progrés*, pròpiament entès, té, en realitat, una significació molt digna i legítima, però usat en oposició a ideals morals precisos és grotesc. Lluny d'ésser veritat que l'ideal del progrés s'hagi de posar contra el de la finalitat ètica i religiosa, la veritat és al revés. Ningú no té dret a usar la paraula *progrés*, a no ésser que tingui un credo definit i un ferri codi de moral. Ningú no pot ésser progressista sense ésser doctrinari; jo gairebé podria dir que ningú no pot ésser progressista sense ésser infal·lible, o, si més no, sense creure en alguna infal·libilitat. Perquè *progrés* amb el seu mateix nom indica una direcció, i el moment en què nosaltres, per poc que sigui, dubtem respecte de la direcció, esdevenim en el mateix grau dubtosos respecte del progrés. Mai potser des del començament del món no hi ha hagut una edat que hagi tingut menys dret del que tenim nosaltres a emprar el mot *progrés*. En el catòlic segle XII, en el filosòfic segle XVIII, la direcció pot haver estat bona o dolenta, els homes poden haver diferit més o menys sobre si anaven gaire lluny i en quina direcció, però sobre la direcció, en general, s'avenien, i, consegüentment, tenien l'autèntica sensació del progrés. Però és precisament respecte a la direcció que nosaltres ens desavenim. Si l'excel·lència futura està en més llei o menys llei, en més llibertat o menys

llibertat; si la propietat serà finalment concentrada o finalment distribuïda; si la passió sexual assolirà la seva més alta sanitat en un gairebé verge intel·lectualisme o en una plena llibertat animal; si haurem d'estimar tothom, amb Tolstoi, o no respectar ningú, amb Nietzsche: aquestes són les coses per les quals nosaltres lluitem principalment. No és veritat solament que l'edat que menys ha determinat què és progrés és aquesta edat «progressista». És, també, veritat que la gent que menys han determinat què és *progrés* són la gent més progressista. La massa ordinària, els homes que mai no s'han capficat sobre el progrés, són els que podem confiar que progressaran. Els individus particulars que parlen del progrés fugirien cap als quatre vents del cel, quan el tret de pistola iniciés la cursa. Jo, per tant, no dic que el mot *progrés* sigui sense sentit; dic que no té sentit sense una prèvia definició d'una doctrina moral, i que només pot ésser aplicat a grups de persones que sostinguin aquella doctrina en comú. *Progrés* no és un mot il·legítim, però és lògicament evident que és il·legítim per a nosaltres. És una paraula sagrada, una paraula que només podia ésser emprada amb raó per rígids creients i en les edats de la fe.